

De stad als **emanciperende biotoop** **Citymine(d) over paradox, opties, structuur en toekomst van de stad.**

In een poging om beter met de spanning lokaal-internationaal om te gaan, en om de vernieuwende organisatievormen die op lokaal niveau ontstaan binnen de informele creatieve sector op internationale schaal in de praktijk te zetten, ondergaat City Mine(d) momenteel een grondige transformatie. Haar rol verschuift in toenemende mate van productiehuis voor stedelijke interventies naar middel voor uitwisseling van contacten, kennis en ervaringen. In de overtuiging dat stedelijke en economische ontwikkeling niet enkel wordt gerealiseerd door officiële instanties, maar ook door kleine, tijdelijke en informele initiatieven van u en mij, nodigt City Mine(d) iedereen uit om mee vorm te geven aan een stedelijke beweging die streeft naar positieve vrijheid en een duurzame stad. Dēmos voelde zich onmiddellijk geroepen en vroeg om tekst en uitleg. Wat volgt is een uiteenzetting over het concept van de duurzame stad en over een organisatievorm die daar het best bij past.

In het kielzog van Brusselse stedelijke acties zoals 'Hotel Central', 'Sens Unique' en 'Fondation Legumen', besloot in de zomer van '97 een aantal mensen tot het oprichten van 'een vereniging voor het organiseren van stedelijke projecten'. De vereniging had als driedelige ambitie het zich toe-eigenen van de stad (*MIJN stad*), het promoten van de stad als goudmijn of bron van inspiratie, ideeën en initiatieven (*stadsMIJN*) en het ondersteunen en ondernemen van acties voor een meer rechtvaardige stad (*onderMIJN de stad*). De leden van de vereniging kozen in tweetalig Brussel voor neutraal Engels, voegden als teken des tijds haakjes toe, en de naam City Mine(d) was geboren.

Met deze tekst kijkt City Mine(d) vanuit vier invalshoeken naar de stad: de stad als paradox, de stad die opties biedt, de stad als structuur, en tenslotte wat de toekomst in petto heeft voor de stad en City Mine(d). De invalshoeken zijn geïnspireerd door eigen projecten van City Mine(d), waarbij de teller al enkele jaren geleden gestopt is op 99 initiatieven, en concepten geformuleerd door aanverwante onderzoekers. De tekst poogt het paradoxale karakter van de stad te duiden, en te illustreren waarom City Mine(d) haar toch als emanciperende biotoop ziet. Het concept 'positieve vrijheid' wordt gebruikt om die opportuniteiten toe te lichten, waarbij interventies een middel worden om netwerken te initiëren. Vervolgens wordt een alternatief concept van de duurzame stad besproken, samen met organisatievormen die kunnen bijdragen tot het duurzamer maken van die stad. Uiteindelijk wordt met dat materiaal gekeken naar de kansen die er zijn voor de initiatieven van individuen en collectieven in zich internationaliserende steden.

DE PARADOX STAD: TEGENSTELLINGEN DIE EIGEN ZIJN

Sinds de vroegste pogingen om de stad te beschrijven, worstelen onderzoekers met de tegenstellingen die haar kenmerken. De Duitse socioloog Max Weber, bijvoorbeeld, schrijft in 1921: "Een stad is een dicht aaneen grenzende inplanting van huizen, die een nederzetting vormen van een omvang die geen plaats laat voor familiariteit tussen burenen." Stedelingen genieten van een anonimiteit die hen bevrijdt van de nauwe sociale controle van een dorpsgemeenschap, maar dit gaat wel ten koste van vertrouwdeheid en geborgenheid. Het is maar een van de paradoxen die eigen zijn aan de stad, en haar tot het voorwerp van zowel hoop als angst maakt voor de meest diverse mensen. De tegenstellingen die City Mine(d) bezighouden, situeren zich enerzijds in de bebouwde ruimte van de stad, anderzijds in de stedelijke economie.

Hedendaagse topklasse architectuur vormt vaak het internationale gezicht van de stad. Niet zelden bevinden de gebouwen zich echter naast woningen waarvan de structuur niet altijd gegarandeerd is. Als bijvoorbeeld in London de beroemde Swiss Re toren (beter bekend als 'Gherkin', of Augurk) zou omvallen, is de kans reëel dat hij op een van de armzaligste wijken van het Verenigd Koninkrijk terecht komt. Hoewel minder iconisch, moet het Brusselse Zuidstation met haar aanpalende buurten qua contrast niet onderdoen voor de Londense situatie.

Economisch zijn de tegenstellingen vaak nog flagranter. Steden zijn de motoren van de Westerse economie en tegelijk plaatsen van extreme economische uitsluiting. Zo is Londen de zesde rijkste stad van de wereld, en tegelijk leven 1 op 2 (!) kinderen er in armoede. Brussel kan worden beschouwd als de tweede rijkste regio van Europa, en toch stelt 1 op 4 gezinnen er gezondheidszorg uit om financiële redenen.

SCHAAL, VERScheidenHEID EN DICHTHEID

En toch lijkt de aantrekkingskracht van de stad sterker dan de afkeer die ze opwekt. Sinds 2008 leven 1 op 2 wereldburgers in een stad. Toen in januari 2008 hevige sneeuwval het trein-

verkeer in het Zuiden van China deed stilvallen, bleek dat niet minder dan 200 miljoen dorpe-lingen naar de stad pendelden om te gaan werken. De Wereldbank linkt deze aantrekkings aan de vaststelling dat wanneer mensen naar de stad trekken, hun lonen er 40 tot 50% hoger lig-gen dan in de agrarische economie. Dat was zo in het 19^e-eeuwse Europa, en dat geldt nu nog

steeds voor ontwikkelingslanden. Een realiteit die gestoeld is op eigenschap-pen die de stad onderscheiden van elke kleinere gemeenschap, namelijk haar schaal, verscheidenheid en dichtheid.

Steden bieden ons de mogelijkheid om uit een divers aanbod van materiële of zelfs intellectuele goederen een persoonlijke keuze te maken.

Een greep eenvoudige economie laat toe om uit te leggen waarom een groot aantal inwoners de stad ten goede komt. Het fenomeen heet 'schaalvoordelen' en betekent dat wanneer het aantal gebrui-kers verhoogt ook de voordelen toene-men, omdat de kost per eenheid daalt. Vergelijk het met de gemeenschappe-

lijke aankoop van een duur huishoudapparaat, zoals een wasmachine. Als meerdere gebruikers de machine bezigen en bijdragen tot aankoop- en onderhoudskosten, zal de kost per gebruiker flink dalen. Voor de stad geldt dit ook. Diensten als transport, handel en onderwijs worden per eenheid goedkoper wanneer er meerdere gebruikers zijn. Concreet vertaalt zich dit als volgt: 25 woningen per vierkant van 100m op 100m maken het rendabel om een busdienst in te leggen, en 60 woningen laten een lightrail toe - met alle comfortverhoging van dien.

Bovendien maken meer gebruikers ook specialisatie mogelijk. In een economisch model zou-den we per groep gebruikers een wasmachine kunnen aanschaffen die aan de specifieke no-den van iedere groep beantwoordt; in de stad laat het toe om meer specifieke diensten te leveren. Denk maar aan onderwijs. Het feit dat meer kinderen onderwijs nodig hebben, vraagt niet alleen dat meer scholen worden gebouwd, maar laat ook toe om meer specifieke scholen te bouwen. Naargelang noden en overtuiging kunnen verschillende opleidingsniveaus en pe-dagogische modellen aangeboden worden, gaande van kleuteronderwijs tot gespecialiseerde academische opleidingen, of modellen geïnspireerd op Steiner, Fröbel, Montessori of zelfs Illich. Het is de grote vraag die specialisatie toelaat. Steden bieden ons de mogelijkheid om uit een divers aanbod van materiële of zelfs intellectuele goederen een persoonlijke keuze te maken, gaande van kledij en objecten naar onze persoonlijke smaak, meer of minder exoti-sche maaltijden, populaire of elitaire films, gevestigde voetbalclubs of underdogs, abdijbier of pils... De keuzes zijn eindeloos.

Schaal en diversiteit hebben enkele waarde wanneer ze geconcentreerd bestaan, vandaar de derde karakteristiek van de stad: dichtheid. Dichtheid is een voorwaarde voor het ontwik-

kelen van duurzame steden en buurten, omdat ze energie- en landgebruik kan beperken. Bovendien laat de nabijheid die het gevolg is van dichtheid sociale voorzieningen toe, en gemengde buurten waarin niet enkel etnische maar ook generatiesegregatie kan worden tegengegaan, wat een vergrijzende bevolking een nieuw perspectief op zelfstandig wonen biedt.

DE ZELFVERSTERKENDE OPWAARTSE SPIRAAL

Ondanks de tegenstellingen lijkt de balans toch in het voordeel van de stad over te slaan. Bedrijfsleiders komen naar steden omdat ze daar de juiste vaardigheden en productie- en distributie-infrastructuur vinden. Hoe meer bedrijven, des te beter de infrastructuur. Werknemers met een opleiding trekken naar de stad omdat daar een grote vraag is naar hun vaardigheden. Op zijn beurt komt dit de bedrijven ten goede, omdat ze betere vaardigheden aangeboden krijgen. Consumenten shoppen dan weer graag in de stad omdat daar het aanbod groter, meer divers en geconcentreerder is. En zo lijken de eigenschappen van de stad mekaar te versterken in een opwaartse spiraal van welvaart. Als die tegenstellingen er nu eens niet waren...

MICRONOMICS

Met 'Micronomics' heeft City Mine(d) een proces gelanceerd rond kleinschalig initiatief en stedelijke economie. Met een zo breed mogelijke definitie van economie - "Strategieën die mensen ontwikkelen om hun welvaartsniveau, gezondheid of geluk te vergroten" - werd er op zoek gegaan naar micro-initiatieven. Dit zijn initiatieven die mensen opstarten gebruik makend van 'waar ze goed in zijn' door opleiding, ervaring, talent of inzicht. De term bleek een gemeenschappelijke noemer te zijn voor initiatieven van schoolverlatende kunstenaars, opstartende ondernemers en mensen zonder papieren. De benadering vanuit het initiatief, eerder dan vanuit de soms hachelijke maatschappelijke situatie waarin de initiatiefnemer zich bevindt, werkt de-stigmatiserend en daar-

om ook emanciperend. Het Micronomics festival is de aanleiding om op zoek te gaan naar micro-initiatieven, ze te tonen aan het brede publiek, en politieke aandacht en steun te vragen. Het kleinschalige festival van 2008 mobiliseerde voldoende enthousiastelingen om in 2009 groter uit te pakken, en om nu een coalitie te hebben die in 2010 kan tonen waar micro-initiatieven toe in staat zijn. De aanvankelijk Brussels-Londense groep rond Micronomics heeft nu leden in 13 Europese steden, is ingeschreven in een samenwerking van 12 Europese universiteiten, en brengt jonge ondernemers samen met beginnende kunstenaars, stedelijke activisten, architecten, volksvertegenwoordigers, koks, mensen zonder papieren, professoren, designers, een vicepremier, knutselaars, bankdirecteurs, barmannen, politieke dissidenten, tolken...

DE OPTIE STAD: MEER DAN STEDELIJK OVERLEVEN

Het blijkt dat zowel voor bedrijfsleider, werknemer als consument de stad een weelde aan kansen en mogelijkheden biedt. Niet iedereen beschikt echter over macht en middelen om dat potentieel te vervullen. 'Stadslucht maakt vrij', luidt het spreekwoord, maar vrijheid heeft vele gezichten. In 1958 maakte Isaiah Berlin een onderscheid tussen negatieve vrijheid – waarbij hindernissen worden weggenomen – en positieve vrijheid. Het laatste is volgens Berlin de capaciteit om verschillende opties te hebben en zonder dwang uit die opties een keuze te kunnen maken. Het onderscheid wordt ook wel eens geformuleerd als 'vrijheid van' (dwang) voor negatieve vrijheid, en 'vrijheid voor' (het nemen van initiatief) voor positieve vrijheid.

Het is die vrijheid die het werk van City Mine(d) motiveert. Hierin schuilt immers een emancipatie die verschillende – zelfs schijnbaar niet gefragiliseerde – individuen en groepen kunnen delen. Het is tegelijk een voorwaarde voor sociale integratie en het creëren van een gevoel van veiligheid, als voor artistieke en creatieve expressie. Het is positieve vrijheid die toelaat meer te doen dan 'overleven' in de stad.

Door stedelijke interventies in de stad hoopt City Mine(d) een netwerk en opties te bieden aan diegenen die het wel eens aan keuzes ontbreekt. Vreemd genoeg gaat het hier niet enkel over armen, of wat men wel eens kensengroepen noemt. De emancipatie waar City Mine(d) in gelooft, gaat veel breder. De projecten op publieke plaatsen zijn pas succesvol als ze op zich een diverse groep van actoren betrekken. De interventies streven naar het op gang brengen van communicatie tussen mensen waartussen geen banden bestaan. City Mine(d) noemt deze samenwerkingen netwerken, en vaak blijven de netwerken, wanneer de fysieke interventies al lang zijn opgeruimd, manieren voor betrokken om hun belangen te behartigen.

LIMITE LIMITE

Een voorbeeld van een dergelijke interventie is het project 'Limite Limite' in de Brabantwijk bij het Brusselse Noordstation. Aan de basis van Limite Limite lag de vraag van

buurtbewoners naar een oplossing voor een braakliggende hoek die als sluitstort gebruikt werd. Mensen rond City Mine(d) hadden toen reeds ervaring met het aanleggen van parkjes op een ad-hoc manier: in de jaren ervoor was een stuk braakland in de Paviljoenwijk in Schaarbeek omgevormd tot grasland, en was van een gecontesteerd terrein in Kuregem, Anderlecht, een voetbalterrein gemaakt. De hoek van de Dupontstraat in Schaarbeek was echter te klein voor een park, en dus werd gekozen voor een andere optie. Met een 9-meter hoge transparante toren werd de hoek afgesloten, en tegelijk ter beschikking gesteld van de buurt als ontmoetings- en tentoonstellingsruimte. Naast de artistieke interventie werden ook een aantal strategische ambities geformuleerd: de interventie moest het potentieel hebben om het handelsmerk van de buurt te worden (hedendaagse architectuur die voor een keertje in de volksbuurt staat, en niet haar schaduw werpt over de buurt), en ze moest de buurt op een blijvende manier samenbrengen. Aan de eerste vereiste werd voldaan door een gedurfd ontwerp gekoppeld aan een marketingstrategie van affiches, postkaartjes en persartikels. De tweede vereiste werd een wezenlijk deel van het proces, waarbij de institutionele constructie evenveel aandacht vroeg als de bouwwerf. Beginnende bij de buurtbewoners en bij architect Chris Rossaert werd een netwerk uitgebouwd met de lokale bouwopleiding APAJ, met de hogescholen in de buurt, de lokale handelaars, de in de buurt gevestigde JP Morgan Bank en lokale en grootstedelijke overheidsdiensten. Toen na een bouw van 9 maanden de toren Limite Limite werd ingehuldigd, werd ook meteen de non-profit organisatie Limite Limite boven de doopvont gehouden, die de verschillende betrokken op formele basis aan elkaar linkte. Het netwerk dat door de interventie was ontstaan, liet buurtbewoners en betrokkenen toe om op informele manier met elkaar contact op te nemen, om zo verschillende visies op de toekomstige ontwikkeling van de buurt naast elkaar te leggen. De buurtbewoner kon zijn ongenoegen direct bij de burgemeester luchten, de burgemeester hoorde uit eerste hand de ervaringen op het terrein. In 2002 werd Limite Limite bekroond met de Thuis in de Stad-prijs voor innovatief en participatief initiatief, en ondertussen werd dit ontwikkelingsmodel door verscheidene academici beschreven als een "groeicoalitie van onder uit".

DE STRUCTUUR STAD: DUURZAME HARD- & SOFTWARE EN SOFTWARESCHRIJVERS

De huidige toenemende verstedelijking gebeurt in een context van een meer mobiele, waardoor meer diverse, en ouder wordende bevolking, gecombineerd met regionale en wereldwijde politieke en economische integratie. Een groeiende bewustwording van de impact van de menselijke activiteit op de planeet en haar ecosysteem hebben het concept van de 'duurzame stad' in de aandacht gebracht. Duurzame steden zouden de noden van hun huidige bewoners moeten vervullen zonder de kansen van toekomstige bewoners in gevaar te brengen. Toen Michael Bloomberg in 2006 zijn kandidatuur voor herverkiezing als burgemeester van New York stelde, was het ook zijn ambitie om van New York een duurzame stad te maken. Zijn doelstellingen om dit te realiseren waren betaalbare woningen, lokale parken, verbetering van het openbaar vervoer, zuivere lucht en rivieren en een uitbreiding van de watervoorziening.

Hoewel Bloombergs ambities lovenswaardig en hoogdringend waren, zijn ze toch onvolledig om een stad duurzaam te maken. Bloombergs plan omvat het moderniseren en 'groener' maken van de infrastructuur, maar mist plannen voor het hernieuwen van bestuur, sociale relaties en ver-

De eigenschappen van de stad lijken mekaar te versterken in een opwaartse spiraal van welvaart. Als die tegenstellingen er nu eens niet waren...

deling van welvaart. Een stad kan immers pas duurzaam, rechtvaardig of eerlijk zijn wanneer stedelingen betrokken worden bij de besluitvorming en het besteden van middelen – als wat City Mine(d) de 'soft structures' noemt voorhanden zijn om inspraak in het stedelijk bestuur te garanderen. 'Soft structures' zijn de manieren waarop mensen zich organiseren: strategieën, sociale relaties en netwerken.

De software van de stad wordt geschreven door politici en ambtenaren, maar ook door informele actoren. De eersten ontwikkelen manieren van omgaan met de stad die zich soms uitdrukken in wetten, reglementen en instituten voor hulpverlening en ordehand-

having; de laatsten houden zich bezig met systemen van wederzijdse steun en uitwisseling. City Mine(d) is vooral betrokken bij dat laatste, door het samen organiseren van activiteiten of realiseren van interventies, het uitwisselen van vaardigheden, of het delen van ruimtes. Door interventies en initiatieven geeft City Mine(d) een aanzet voor nieuwe netwerken die betrokkenen kunnen aanwenden, voor het vergroten van hun positieve vrijheid en om meer te doen dan enkel 'overleven' in de stad. De soft structures van de stad zijn het geheel van alle software die de stad doet draaien.

EEN CONTINU ONTWIKKELINGSPROCES

Om steden duurzamer te maken, zullen dus ook deze structuren duurzamer gemaakt moeten worden. Dit betekent in wezen het bestuur van de stad democratischer, inclusiever of – als u echt wil – participatiever maken. Een decennium ervaring met steden laat City Mine(d) toe om drie vaststellingen te doen die leiden tot uitdagingen voor een meer duurzame stad. Eén: steden zijn dynamische entiteiten; twee: transparantie is een noodzakelijke voorwaarde voor participatie; drie: steden zijn concentraties van creativiteit.

Het ligt voor de hand dat steden in de loop van de geschiedenis veranderen, en dat functies verdwijnen. Brussel had een stroom en heeft nu een kanaal (en een strand), Londen had ooit een van de drukste havens van Europa en heeft nu op dezelfde plaats het financiële centrum van het hele continent. Die veranderingen zijn te wijten aan veranderingen in economische functies en prioriteiten, die op hun beurt veroorzaakt worden door wijzigingen in koopkracht en in de smaak van de bevolking. Het punt is dat steden veranderen. Constant.

En dat zal altijd zo zijn. De stad zoals we ze nu kennen, is in die optiek niet meer dan een snapshot van een proces.

En daarin schuilt een eerste uitdaging voor de stad, namelijk het onderkennen van een continu stedelijk ontwikkelingsproces. De implicaties van deze visie zijn verrijkend voor zowel beleid als burgers. Ze stelt namelijk de hele notie van 'stadsontwikkelingsprojecten' of 'flagship ontwikkelingen' in vraag. 'Flagship ontwikkelingen' zijn vastgoedontwikkelingen van een grote schaal, waarvan beweerd wordt dat ze verdere economische en vastgoedontwikkeling kunnen genereren, en die ook het imago van de stad in het buitenland kunnen bepalen. Denk maar aan het Guggenheim museum in Bilbao, Tate Modern in London, of met een kleiner publiek profiel (want) in Brussel de ontwikkeling van de Zuidwijk.

ONTWIKKELEN VAN EEN TOEKOMST

Het gaat hier om een visie die financieel en politiek ondersteund wordt door een groeicoalitie van overheid en business, en die in het beste geval ter consultatie wordt voorgelegd aan de lokale gemeenschap. Andere stadsontwikkelingsprojecten berusten minder op imagobepalende vastgoedontwikkeling, maar geloven evenzeer in city marketing, het aanprijzen van de stad in het buitenland om bezoekers of investeringen aan te trekken, en een visie op hoe de stad er over 5 of 10 jaar zou moeten uitzien. De toekomst kunnen zien is één ding, die visie opleggen aan de stadsbevolking is nog iets anders. Het is de overtuiging van City Mine(d) dat de stedelingen niet betrokken moet worden bij het realiseren van de toekomst, maar wel bij het ontwikkelen van een toekomst.

Onderkennen dat steden in constante flux zijn, betekent ook onderkennen dat het toekomstbeeld dat stadsontwikkelingsprojecten of flagship-ontwikkelingen voorspiegelen ook maar tijdelijk van aard is. Een stelling die geïllustreerd wordt door het feit dat het Tate Modern museum in Londen, dat in 2000 zijn deuren opende, reeds in 2006 een goedkeurend antwoord kreeg op zijn vraag tot de bouw van een uitbreiding. Blijkbaar is de toekomst beter dan 10 jaar geleden werd gedacht. De vraag die zich opdringt is: "Wie kan of mag zich deze toekomst inbeelden?" Om een bredere bevolking te betrekken bij het ontwikkelen van de toekomst, volstaat het niet ze te consulteren over het naar voor geschoven project. Duurzame inspraak zou immers bestaan uit het betrekken van stedelingen in het proces dat vorm geeft aan de toekomst. Als we onderkennen dat de 2012 Olympics in London ook maar een moment zijn in de evolutie van de stad, is het misschien belangrijker om processen te ontwerpen waarin de bewoners van de East End hun plaats zien, en die ze mee kunnen sturen. De plaatselijke bevolking die dreigt geconfronteerd te worden met 4 jaar infrastructuurwerken, heeft misschien minder belang bij vorm en kleur van het hoofdstadion, dan bij hoe impact te hebben op en dus voordeel te halen uit de processen waarvan de opbouw en afbraak van het stadion deel uitmaken.

Belang hechten aan het proces betekent ook een plaatselijke bevolking niet langer confronteren met stedelijke designs en synthesebeelden van de toekomst, maar wel de juiste 'soft

structures' ontwerpen, de besluitvormingsmodellen en sociale processen die beslissingen informeren en implementeren. Als die structuren ontworpen kunnen worden op zo'n manier dat ze rekening houden met de dynamiek van de stad, kunnen ze ook aangewend worden voor duurzame, want door een bredere groep gedragen ontwikkelingsmodellen.

PARTICIPATIE EN TRANSPARANTIE

Nobelprijswinnaar Amartya Sen schrijft in zijn boek 'Development as Freedom': "In sociale interactie gaan mensen om met elkaar op basis van wat hen wordt aangeboden en wat ze terug mogen verwachten. Op die manier werkt de hele samenleving op de veronderstelling van vertrouwen. Transparantie gaat over een openheid die mensen mogen verwachten." Lage betrokkenheid bij traditionele inspraakvergaderingen zou wel eens te wijten kunnen zijn aan een gebrek aan vertrouwen in het werkelijk een impact kunnen hebben op het uiteindelijke resultaat. Op zijn beurt vindt dit zijn oorzaak in de onduidelijkheid over wie waarvoor verantwoordelijk is - privé-investeerder of verkozen mandatarissen - en bijgevolg welke beslissingen gevormd worden vanuit een ondernemings- of verkiezingslogica.

De complexiteit van de stad maakt dat haar bestuur versnipperd is geraakt over talloze agent-schappen, instituten, ondernemingen en bestuursniveaus. Bovendien maken hervormingen van het staatsapparaat dat bevoegdheden verschuiven tussen het gemeentelijke, gewestelijke, federale of zelfs Europese niveau. Dit wordt problematisch wanneer de stedeling een mandaat wil schenken aan een politicus, of dit mandaat niet wenst te verlengen omwille van onvoldoende prestaties. Specifieke diensten zoals huisvuilophaling maken het fenomeen bevattelijker. Als ik tevreden ben over hoe mijn huisvuil in Brussel wordt opgehaald, is dat dan de verdienste van de Gemeentelijke Schepenen van openbare netheid, of van de Gewestelijke Staatssecretaris van openbare netheid? In de logica van Sen betekent dit dat de stedeling niet weet wat hij mag terug verwachten wanneer hij een mandaat geeft, wat kan leiden tot een vertrouwensbreuk die iedere vorm van duurzame inspraak onmogelijk maakt.

Steden brengen door hun centrale functie kunstenaars en culturele instituten samen en bieden podium en publiek aan eenieder bevlogen schepper. Maar er is meer. Naast deze eerder geformaliseerde expressie biedt de stad ook plaats aan informele creativiteit. Het gaat hier om individuen, collectieven en organisaties die op een vernieuwende manier de stad in beweging brengen; groepen die creëren en produceren, werken en feestvieren, en dit op diverse domeinen, van het artistieke over het sociale tot het economische en politieke. Maar die vaak door de mazen van de officiële en gevestigde netten vallen, of bewust duiken. City Mine(d) bekent zijn oorsprong diep in deze stedelijke beweging, die reikt van het verenigingsleven over de krakersbeweging, politieke cafés met anarchistische sympathieën, buurthuizen met artistieke ambities tot stadfilosofen met drang tot actie. Wat ze gemeen hebben is een gevoel van onbehagen bij hoe de stad nu is, een positieve, bijna vrolijke benadering van deze vaststelling, en het constructief aanwenden van hun creativiteit.

NIEUWE ORGANISATIEVORMEN

Deze informele creativiteit, hoewel zeer florissant in het midden van de jaren '90 in Brussel, is geen typisch Brussels fenomeen. Ze is wel eigen aan steden. Toen City Mine(d) rond 2002 haar vleugels uitsloeg, en ook in Barcelona en Londen op zoek ging naar gelijkgestemden, bleek dat ook daar mensen zich mobiliseerden in de strijd voor de stad. De reactie op de ontwikkeling van Poble Nou tot nieuwe mediahub @22 bracht in Barcelona heel wat creatieve zielen samen. Een gelijkaardig fenomeen was te zien in Noord-Londen, waar de ontwikkeling van King's Cross tot station voor de Eurostar naar Parijs en Brussel aardig wat reactie opwekte. Op verschillende manieren heeft City Mine(d) geprobeerd zichtbaarheid te geven aan deze informele creativiteit. Door debatten en conferenties, acties op publieke plaatsen en publicaties is gepoogd om dit stedelijk fenomeen te netwerken en zo te versterken. Binnen de informele creatieve sector wordt aanhoudend gezocht naar nieuwe samenwerkings- en uitwisselingsverbanden. Omdat deze een drang naar individuele expressie proberen te verbinden met een gezamenlijke inspanning, en bijgevolg autonomie en collectiviteit proberen te combineren, wordt hier grondig geëxperimenteerd met vernieuwende vormen van organiseren en structureren. Het zoeken naar een evenwicht tussen een efficiënte structuur en informele samenwerking is een vraag waar iedere netwerkorganisatie en niet-hiërarchische structuur mee kampt.

**‘Stadslucht
maakt vrij’,
luidt het
sprekwoord,
maar vrijheid
heeft vele
gezichten.**

BUNKER SOUPLE

‘Bunker Souple’ illustreert een van de pogingen tot het opzetten van uitwisseling in de informele stedelijke creativiteit in Brussel. De inspanningen die geleverd werden in het kader van Bunker Souple dateren van voor het ontstaan van City Mine(d), en bestonden eerder parallel aan dan wel in de schoot van City Mine(d). Bunker Souple vertrok vanuit de vaststelling dat er onderhuids heel wat leefde in Brussel. Initiatieven, projecten en ideeën van individuen en collectieven die getuigen van een grote creativiteit op verschillende gebieden. Ondanks de onderlinge diversiteit hadden deze initiatieven een aantal gemeenschappelijke kenmerken in hun benadering: het ging om eclectische en vernieuwende creatieve uitingen die afweken van de platgetreden paden. “Autonomie, zowel in de zin van ‘uw eigen goesting doen’, als het niet afhankelijk zijn van criteria van buitenaf opgelegd, is een ander belangrijk kenmerk. Vaak is het een bewuste keuze om urgent en direct te ageren, wat een grote spontaneïteit en bewegingsvrijheid garandeert”, staat in de inleiding van het repertorium Bunker Souple uit 2000. Bunker Souple was geen organisatie, collectief, groepering of platform, en had ook niet die ambitie. Het was een middel tot uitwisseling (in de meest brede zin van het woord) van informatie, kennis en ervaringen. Een van de middelen om die uitwisseling te bekomen was het reeds ge-

citeerde repertorium, dat naast contactadressen ook inhoudelijke informatie over de projecten gaf. Daarnaast bestonden er radioprogramma's, een website, een faxstelsel, denk/actie ateliers en efemere cafés (kraakcafés, zeg maar). Bunker Souple had geen raad van bestuur of besluitvormingsorgaan. Op het bureau van City Mine(d) werd een nummering bijgehouden, en ieder die een Bunker Souple actie wou ondernemen, kreeg een nummer, om op die manier bij te houden wat gebeurde onder de naam Bunker Souple. Zo was Bunker Souple 4 een efemeer café op 25 maart 1998 op het gelijkvloers van Brussel 2000, Culturele Hoofdstad van Europa, onder het motto 'Wanneer komt Brussel 2000 naar beneden?'. Bunker Souple 6 was een 7-daags denk/actie atelier als "aanzet tot vernieuwende en concrete resultaten om nieuwe stedelijke initiatieven te ondersteunen in hun ontstaans- en voortbestaanomstandigheden binnen het stedelijk weefsel", aldus de uitnodiging. Per actie werd bekeken hoe best met het publiek gecommuniceerd werd. Zo werd voor Bunker Souple 4 pas enkele uren voor de afspraak een strooibiljet verspreid met daarop een afspraakpunt in de buurt; voor Bunker Souple

6 werd een heuse persconferentie georganiseerd. Als samenwerking slaagde Bunker Souple er in enig resultaat te halen, omdat het op zich ongestructureerd genoeg was om niet door een betrokkene toegeëigend te kunnen worden, en tegelijk regelmatig genoeg zichtbaar was om een eigen identiteit te hebben.

De software van de stad wordt geschreven door politici en ambtenaren, maar ook door informele actoren.

DE TOEKOMST STAD: EMANCIPERENDE RELATIES

Enerzijds hebben transport en immigratie, milieuproblemen, de geglobaliseerde economie en internationale media de wereld doen krimpen tot pocketformaat; anderzijds nopen discours rond oliepiek, CO₂-uitstoot, klimaatverandering en voedselkilometers ons ertoe

om op de lokale gemeenschap terug te plooiën. Een creatieve en constructieve manier vinden om om te gaan met de spanning tussen het zeer lokale en het internationale lijkt voor City Mine(d) de uitdaging van de toekomst. Het gaat er hier in geen geval om de internationale marketing van de stad te verbeteren of een betere score te halen in benchmarking (het fenomeen waarbij zowel publieke als private instanties rangordes opstellen van steden aan de hand van zeer verschillende indicatoren, gaande van de kost van vastgoed over de leefbaarheid van de stad tot de kwaliteit van openbaar vervoer of hotels); het gaat eerder om hoe lokaal initiatief versterkt kan worden door internationale samenwerking.

Als inleiding op de 'Bruxel Glocal' conferentie die City Mine(d) organiseerde in 2003, schreef Erik Swyngedouw over hoe 'lokaal' verzet in bijvoorbeeld het Midden-Oosten zich kan ma-

nifesteren in om het even welke stad in de wereld, zoals gebeurde op 11 september 2001 in New York. “Het combineren van lokale en internationale connecties heeft allerlei breuken en spanningen versterkt: relaties zijn met elkaar verweven of opgesplitst in complexe, soms machteloos makende en soms emancipatorische manieren.” Het is die emancipatie waar City Mine(d) naar op zoek ging toen het in 2002 City Mine(d) Barcelona en City Mine(d) London initieerde.

Zoals reeds gezegd wordt de stad bestuurd op verschillende niveaus, of schalen, zoals Neil Smith ze noemt. De kleinste schaal is de buurt, die wordt georganiseerd door buurtinstanties zoals de plaatselijke politie of wijkverantwoordelijken. De volgende schaal is de gemeente, waar burgemeester en schepencollege besturen. Vervolgens is er het grootstedelijke niveau,

en zo kan men opklimmen tot het nationale en zelfs Europese niveau. Sommige actoren bereiken een patstelling in een conflict met de instituten op hun schaal. Haar internationaal profiel laat City Mine(d) toe om instituten van een andere schaal te betrekken, en zo de plaatselijke patstelling te doorbreken.

YOUNG BLACK WOMEN'S GROUP

Een voorbeeld was de Young Black Women's buurtgroep uit Islington, die de plaatselijke feestzaal slechts één keer per jaar mocht gebruiken voor haar dansact. City Mine(d) leende hen een transparante bubbel als performanceruimte, en nodigde als 'internationaal productiehuis' ook de plaatselijke cultuurverantwoordelijken uit. Na het optreden gezien te hebben, nodigde het gerenommeerde danscentrum Saddler's Wells de meisjes uit voor workshops, en zo hadden ze opeens erkenning genoeg om de plaatselijke weerstand te overwinnen. Naar analogie met het werk van Smith refereert City Mine(d) aan het fenomeen van zich tot een hogere schaal richten om een patstelling op te lossen als 'jumping scales', of schaalspringen, omdat het zich als organisatie van het zeer lokale naar het internationale en terug op het grootstedelijke richt.

STAD EN COLLECTIEVE ACTIE!

Naast de kern die aanwezig is in 4 landen, bestaat City Mine(d) nu voornamelijk uit een netwerk van gelijkgestemden in 13 Europese steden. City Mine(d) definieert zichzelf als een "netwerk van individuen uit heel Europa die bezig zijn met stad en collectieve actie. Door artistieke projecten, campagnes en debatten plaatst het actuele thema's van buurt tot Europees niveau op de publieke en politieke agenda en geeft het initiatieven van individuen en collectieven een kader waarbinnen ervaring, contacten en kennis gedeeld kunnen worden." Het werkt momenteel aan het in de praktijk brengen van deze definitie door de talloze bestaande internationale linken tussen geëngageerde stedelingen bruikbaar te maken voor lokaal initiatief.